

ДВОПАЛАТНІ ПАРЛАМЕНТИ ПОЛЬЩІ ТА ФРАНЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

BICAMERAL PARLIAMENTS OF POLAND AND FRANCE: COMPARATIVE ANALYSIS

Зінченко О.В., д.іст.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті здійснюється порівняльний аналіз двопалатної структури вищих законодавчих органів Франції та Польщі, які ще у 1791 р. прийняли перші на європейському континенті писані конституції. Автор встановлює наявні їхнім Основним законам 1958 та 1997 рр. схожі та відмінні риси у викладенні структури, повноважень та особливостей законодавчої діяльності нижчих і верхніх палат парламентів.

В устрої та повноваженнях парламентів Польщі та Франції наявні як загальні особливості, так і істотні відмінності. Останні полягають у різних назвах верхніх палат органів народного представництва, способах їхнього обрання, кількості їх членів. Дослідниця доводить, що Конституція Франції суттєво обмежує повноваження парламенту. Це полягає, по-перше, в обмеженні терміну його наступної сесії 120-ма днями. По-друге, право скликати парламент на позачергову сесію надається прем'єр-міністру, а її відкриття та закриття – президенту країни. По-третє, достатньо стиснутим і вичерпним виглядає перелік питань, які регулюються звичайними, конституційними, рамковими й органічними законами. По-четверте, Конституція не визначає правових підвалів для розпуску парламенту президентом. По-п'яте, помітно обмежується право нижньої палати із прийняття резолюції засудження уряду. По-шосте, якщо парламент не розгляне у визначений час будь-який законопроект, президент може винести його рішення на референдум. По-сьоме, про те саме свідчить і неприйняття законопроектів, що передбачають скорочення прибутків чи збільшення державних витрат. Відрізняються і вікові обмеження пасивного права, терміни функціонування парламентів, перелік питань, що регулюються законом. Французькі парламентарі приймають три види законів – конституційні, органічні та звичайні, які, у свою чергу, поділяються на програмні, рамкові та фінансові, а у польському парламенті виокремлюються лише невідкладні закони. Французькі парламентарі позбавлені права інтерпеляції, польські ним користуються. У французькому парламенті кількість постійних комісій обмежено, а у польському – ні. До структури польського парламенту входять «Народні збори» як окремий орган із власним регламентом, чого немає у парламенті Франції. Міжнародні договори Франції ратифікує парламент, у Польщі ж – президент. Імунітет польського парламентаря відрізнявся його збереженням і після закінчення депутатських повноважень.

Подібності полягають у тому, що в обох конституціях під поняттям парламенту розуміється двопалатний представницький законодавчий орган, глава держави якого не є складовою частиною. У парламентарів обох країн відсутній імперативний мандат, право їх відкликання, вони користуються імунітетом. Обом парламентам, окрім законодавчого повноваження, властиві контрольні, економічні, судові та зовнішньополітичні повноваження, подібні процеси підготовки й ухвалення законів.

Підсумовуючи, автор констатує, що, незважаючи на значні відмінності у структурі й повноваженнях парламентів двох країн і їх переваги над подібностями, вони цілковито забезпечують правовий характер їхньої державності.

Ключові слова: Польща, Франція, Національна Асамблея, Сейм, Сенат, парламент, палати парламенту.

The article deals with a comparative analysis of the bicameral structure of the highest legislative bodies of France and Poland, which in 1791 adopted the first constitutional written on the European continent. The author establishes similar and distinct features in their Basic Laws of 1958 and 1997 in outlining the structure, powers and peculiarities of legislative activity of the lower and upper chambers of parliaments.

The structure and powers of the parliaments of Poland and France have both common features and significant differences. The latter consist in different names of the upper houses of the bodies of the People's Representation, the methods of their election, the number of their members. The researcher argues that the Constitution of France significantly limits the powers of Parliament. This is, first, to limit the time of its next session to 120 days. Second, the right to convene a parliament for an extraordinary session is vested in the Prime Minister, and its opening and closing is vested in the President of the country. Third, the list of issues governed by ordinary, constitutional, framework and organic laws seems sufficiently concise and exhaustive. Fourth, the Constitution does not specify the legal basis for the dissolution of Parliament by the President. Fifth, the lower house's right to adopt a resolution condemning the government's activities is markedly restricted. Sixth, if the parliament does not consider any bill within a specified time, the president may put it to a referendum. Seventh, the same is evidenced by the non-adoption of bills providing for a reduction in profits or an increase in government spending. Different age restrictions of passive law, terms of functioning of parliaments, the list of issues regulated by law. The French parliamentarians pass three types of laws – constitutional, organic and customary, which in turn are divided into programmatic, framework and financial, and in the Polish parliament only urgent laws are separated. French parliamentarians are deprived of the right of interpellation, and Polish ones enjoy it. In the French Parliament, the number of standing committees is limited and in the Polish – no. The structure of the Polish Parliament includes the National Assembly as a separate body with its own rules, which is not in the French Parliament. France's international treaties are ratified by Parliament, and in Poland by the President. The immunity of the Polish parliamentarian was notable for its preservation after the expiration of parliamentary powers.

The similarities are that in both constitutions, the term parliament means a bicameral legislative body whose head of state is not an integral part. The parliamentarians of both countries do not have an imperative mandate, the right to withdraw them and they are immune. In addition to legislative powers, both parliaments have control, economic, judicial and foreign policy powers, similar processes of drafting and passing laws.

In summary, the author states that, despite the considerable differences in the structure and powers of the parliaments of the two countries and their advantages over similarities, they fully ensure the legal nature of their statehood.

Key words: Poland, France, National Assembly, Sejm, Senate, parliament, chambers of parliament.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізаційному світі зростає актуальність розвитку компаративістики, яка сприяє поглибленню і досконалому вивченню національного права, полегшує розуміння іноземних правових систем, руйнує правову ксенофобію, підвищує науковий рівень фахівців і студентів тощо. В умовах значного розширення переліку країн, що переходять до демократичного самоврядування, особливого значення набуває порівняльний аналіз парламентів різних країн. Відповідно до концепції розподілу гілок влади саме законодавча влада посідає перше місце, тоді як виконавча і судова виконують її постанови. Особливого значення набуває порівняння

парламентів Франції та Польщі, які вперше створили законодавчі установи на європейському континенті ще у 1791 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Устрої парламентів Франції 1958 р. та Польщі 1997 р. різною мірою досліджувався зарубіжними та вітчизняними правознавцями. Часто це питання зачіпалося лише побіжно у вивченні інших проблем парламентаризму, що стосується праць Р. Давіда [1], Л.Н. Маймескулова [2], Т.В. Орлової [3], В.А. Сташуна [4], авторів енциклопедичного довідника під редакцією А.Я. Сухарева [5], В.С. Чиркіна [6]. Вчені більшу увагу звертали на висвітлення виникнення, еволюції

бікамералізму, його особливостей і значення у розвитку парламентаризму взагалі, лише принагідно згадуючи структуру законодавчих органів Польщі та Франції. Це властиве статтям А.С. Автономова [7], Т. Урбанської [8], П.А. Федосова [9]. Досліджуючи пов'язані із бікамералізмом наукові проблеми, правознавці одночасно загострювали актуальність теми запропонованої статті та показували чинники доцільності запровадження двопалатного парламенту в Україні. Н.В. Кісельова констатувала загальносвітову тенденцію переходу від монокамералізму до бікамералізму [10]. С.Г. Дзубова обгрунтовувала тезу про сприяння у певних випадках двопалатного парламенту покращенню роботи органів влади і врахування особливостей та інтересів регіонів у прийнятті ними рішень [11]. О.Н. Булаков доводив, що практика сучасних демократій свідчить на користь двопалатних парламентів [12]. М. Онишук наголошував на успіхах функціонування двопалатних парламентів Польщі та Франції, що є чинником для запровадження такого самого устрою законодавчого органу України [13]. Н.А. Філішова доводила наявність опору пострадянських держав запровадженню двопалатних парламентів і наголошувала, що порівняльний компаративізм складає один із основних тематичних блоків політичної компаративістики [14]. М.Ю. Дурдинець у своїй дисертації представляв цілісне бачення чинників зародження, формування та розвитку двопалатного парламенту та сформулював доцільність його запровадження в Україні [15]. В.А. Ачкасов і В.В. Куликов надрукували статтю із порівняльним аналізом сучасного бікамералізму, у якій зазначали недостатність дослідження пов'язаних із двопалатним парламентом проблем на фоні зростання значущості цієї проблеми [16].

Формулювання цілей. Ці компаративістські праці не усувають актуальності порушеної проблеми у пропонованій статті. До того ж, законодавчі органи Франції та Польщі ще не виявилися об'єктом порівняльного аналізу. Саме тому ця стаття переслідує мету заповнити наявну прогалину у порівняльному правознавстві.

Виклад основного матеріалу. Структура і повноваження парламенту Франції визначаються у двох титулах Конституції Французької Республіки: у четвертому («Парламент») і п'ятому («Про відносини між парламентом та урядом») [17, с. 51–57]. Під терміном «парламент» розуміються дві його палати, нижня із яких називається Національною Асамблеєю, а верхня – Сенатом. Конституція не уточнює кількісного складу кожної із палат, обмежуючись лише максимальною кількістю членів: не більше 577 депутатів Національної Асамблеї та 348 сенаторів [17, ст. 24, с. 51]. Обранці нижньої палати називаються депутатами, а верхньої – сенаторами. У тексті Конституції не згадуються її особливості обрання членів парламенту. Ст. 25 говорить про вирішення цього питання органічним законом [17, с. 51]. Пасивне виборче право для виборців до Національної Асамблеї встановлюється із 23 років, а до Сенату – із 35 років. Склад нижньої палати обирається терміном на 5 років прямим голосуванням в одномандатних округах у два тури за змішаною мажоритарною системою. Сенат обирається на 9 років непрямыми виборами спеціальною виборчою колегією із 108 тисяч осіб: депутатів Національної Асамблеї, регіональних, генеральних і муніципальних радників [6, с. 379–380]. Водночас Конституція не вказує віку надання громадянам виборчого права. Ст. 25 та 26 Конституції звільняють парламентарів від судового переслідування, розшуку, арешту, затримання чи засудження за висловлену думку або головування під час здійснення ним своїх функцій. Вони передбачають арешт парламентарів та інші форми позбавлення свободи у випадку затримання їх на місці скоєння кримінального злочину. В інших же випадках для позбавлення імунітету необхідна згода палати [17, с. 51–52].

До структури парламенту входять бюро кожної палати у складі її голови (представника найбільшої фракції), заступники голів, секретарі та квестори (особи, що стежать за

підтриманням порядку в палаті та вирішують адміністративно-господарські питання). Текст Основного закону не містить даних про формування цих структурних елементів парламенту і відсилає до відповідних законів. Окрім керівництва, засіданнями палат голови призначають по три члени Конституційної ради. Голова Національної Асамблеї керує засіданнями обох палат під час затвердження поправок до конституції, а голова Сенату виконує функції президента у разі вакансії його посади. З головами палат повинен консультуватися президент у разі запровадження надзвичайного стану. Поряд із цим стоять постійні, змішані та слідчі комісії, а також депутатські об'єднання [17, ст. 39, 43, 45, 51 (2), с. 54–57; 6, с. 382–383]. Кожна палата може створювати не більше шести постійних комісій, які попередньо обговорюють законопроекти і певною мірою здійснюють контроль діяльності уряду. Спеціальні комісії є тимчасовими і створюються за вимогою уряду для вивчення конкретного проекту закону. Особливі комісії формуються з метою позбавлення імунітету депутата чи сенатора, а змішані, на паритетних основах, із представників обох палат. Депутатські об'єднання створюються політичними групами для оприлюднення декларацій стосовно своїх цілей. Відповідно до Конституції імперативний мандат є недійсним, а право голосу – особистим. Парламент проводить одну щорічну сесію, яка розпочинається у перший робочий день жовтня і закінчується в останній день червня. Дні та розклади засідань визначаються регламентами кожної з палат. Позачергова сесія може зібратися за вимогою прем'єр-міністра або більшості членів нижньої палати [17, ст. 27, 28, 29, 51, с. 52, 57]. Ця сесія відкривається і закривається обговореним в уряді та підписаним президентом декретом. Конституція зазначає, що президент республіки може після консультації з прем'єр-міністром і головами палат парламенту, яка його ні до чого не змушує, розпустити Національну Асамблею, однак не формує підстав для такої акції [17, ст. 12, 13, с. 49].

Законодавча ініціатива належить прем'єр-міністру і членам парламенту [17, ст. 39, с. 54]. Конституція передбачає право парламенту ухвалювати звичайні, органічні та конституційні закони. Сфера ухвалення звичайних законів обмежена переліком конкретних питань, у зв'язку з чим вони розподіляються також на чотири групи: загальні закони, закони-рамки, фінансові закони та програмні закони. Загальні закони стосуються громадянських прав та основних гарантій користування ними, громадянських обов'язків, громадянства, громадянського стану та правоздатності, сімейно-майнових відносин, успадкування, дарування, визначення злочинів і правопорушень, покарань за їх скоєння, кримінального судочинства, амністії, судових установ, оподаткування, грошової емісії. Ці закони встановлюють норми стосовно виборів до органів влади, статусу державних службовців, націоналізації підприємств [17, ст. 34, с. 53]. Вони є вичерпними і щодо них виконавча влада не може видавати нормативних актів. Рамкові закони визначають лише загальні принципи проблем, детальну регламентацію яких здійснює виконавча влада. Це стосується загальної організації національної оборони, самоврядування територіальних колективів, їхніх повноважень і доходів, освіти, охорони навколишнього природного середовища, трудового і профспілкового права та соціального забезпечення [17, ст. 34, с. 53]. Фінансові закони визначають доходи і витрати держав із умовами та застереженнями, про фінансування соціального забезпечення з урахуванням прогнозів надходжень. Програмні закони визначають цілі діяльності держави, встановлюють багаторічне орієнтування публічних фінансів, враховують фінансовий баланс рахунків публічної адміністрації. Уряд може з метою втілення в життя своєї програми просити у парламенту дозволу протягом визначеного часу здійснювати шляхом ордонансів заходи, які зазвичай належать до законодавчої сфери. Ордонанси ухвалюються урядом тільки після отримання висновку Державної Ради [17, ст. 34, 38, с. 53–54].

Усі не означені в конституції питання врегульовуються нормативними актами т. зв. регламентарної влади – ордонасами, декретами та іншими актами уряду [17, ст. 37, 37 (1), 38, с. 53–54]. Таке положення конституції свідчить про обмеженість компетенції парламенту стосовно ухвалення звичайних законів. Законодавче право парламенту обмежується також повноваженнями президента виносити законопроекти на референдум, оминаючи законодавчі збори [17, ст. 11, с. 49]. Звужуються повноваження парламентарів і положенням про неприйнятність законопроектів, які тягнуть за собою скорочення доходів або збільшення витрат держави [17, ст. 40, с. 54].

Конституційними називаються закони про зміну конституції. Такий закон може бути ухваленим із будь-якого питання, за винятком спеціально означеного в ній, зокрема про посягання на цілісність території країни та на зміну республіканської форми правління [17, ст. 89, с. 68]. Органічними називаються закони, що ухвалюються в ускладненому порядку і зазвичай регулюють той чи інший інститут конституційного права загалом з указаних у конституції питань, кількість яких сягає багатьох десятків. Конституція оговорює умови, дотримання яких вимагає ухвалення органічних законів. Законопроект чи законодавча пропозиція у першому читанні можуть бути передані на розгляд і голосування у першій палаті, до якої ці акти були внесені, тільки через шість тижнів після їх внесення. Обговорення у другій палаті може розпочатися тільки через чотири тижні з часу передачі проекту з першої палати. У разі ж рішення змішаної комісії про прискорену процедуру законопроект може бути передано на розгляд першою палатою упродовж двох тижнів із моменту їх внесення. За відсутності згоди між палатами текст може бути ухваленим Національною Асамблеєю тільки абсолютною більшістю голосів. Органічні закони, які стосуються Сенату, повинні ухвалюватися в однаковій редакції обома палатами. Органічні закони оприлюднюються тільки після оголошення Конституційною Радою про їх відповідність Конституції [17, ст. 42, 45, 46, с. 55–56].

Окрім законодавчих, парламент володіє економічними, контрольними, судовими, зовнішньополітичними та іншими повноваженнями. Свої економічні повноваження він втілює в життя ухваленням відповідних законів про державний бюджет, плани економічного й соціального розвитку, про державні позики у іноземних держав і міжнародних організацій, про встановлення податків [17, ст. 34, с. 53]. Контрольні повноваження парламенту полягають у відповідальності перед ним уряду, у контролі його діяльності, у його звіті перед парламентом, у винесенні резолюції осуду та відставки уряду, у створенні слідчих комісій, у проведеному парламентських слухань і контролі делегованого законодавства [17, ст. 24, 49, 50, с. 51, 57]. Резолюція осуду відчутно обмежується низкою процесуальних застережень на користь уряду. По-перше, право внесення такої резолюції надається не окремому парламентарю, а лише групі депутатів, що складає не менше однієї десятої частини членів Національної Асамблеї. По-друге, голосування за її ухвалення може здійснюватися лише через 48 годин після її внесення. По-третє для ухвалення резолюції необхідна абсолютна більшість складу нижньої палати. По-четверте, депутат не може підписувати більше трьох резолюцій осуду впродовж однієї звичайної сесії та більше однієї – протягом позачергової сесії [17, ст. 49, с. 57]. Контролюючи повноваження парламенту обмежуються й відсутністю у нього права інтерпеляції. Для контролю уряду застосовуються лише запитання до міністрів на пленарних засіданнях [17, ст. 48, с. 56]. До судової компетенції належать рішення про піддання суду міністрів та інших вищих державних посадовців, проголошення амністії, входження дванадцяти членів обох палат до Суду Правосуддя Республіки, очолення Верховного суду головою Національної асамблеї [17, ст. 68, с. 61]. Зовнішньополітичні повноваження парламенту полягають у ратифікації міжнародних договорів, проголошенні війни, стану

облоги, запровадженні надзвичайних обставин, [17, ст. 53, 54, 55, 35, 16, 36 с. 58, 50, 53].

Ухвалення звичайних законів проходить кілька стадій. Урядовий законопроект подається у будь-яку палату, але законодавча пропозиція депутата – тільки в бюро його палати. Пропозиція депутата не приймається, якщо вона вимагає збільшення витрат або зменшення доходів держави. Законодавчий законопроект уряду та пропозиція депутата бюро передає постійній чи спеціальній комісії, після чого вони проходять три читання, загальну дискусію, постатейне обговорення та голосування загалом. Якщо ж друга палата чинить опір законопроекту, створюється узгоджувальна паритетна комісія. Якщо ж і вона не може опрацювати узгоджений текст, уряд має право вимагати від нижньої палати ухвалення остаточного тексту. Після ухвалення закону він затверджується президентом [17, ст. 43, 44, с. 55].

Устрою та повноваженням польського парламенту присвячена 31 стаття (95–125) IV-го розділу Конституції Польщі, а особливостям його функціонування – ще 48 статей інших розділів. Парламент Польщі, як і французький, складається із двох палат, нижня із яких називається Сеймом, а верхня – Сенатом. Сейм складається із 460 послів (депутатів), котрі обираються загальним, рівним, прямим, пропорційним і таємним голосуванням. До Сенату входять 100 сенаторів, що обираються прямим голосуванням за мажоритарною системою. Обидві палати парламенту обираються на чотирирічний строк [18, ст. 95, 96, 97, 98, с. 184]. Депутатом може стати кожен польський громадянин, що користується громадянськими правами у повному обсязі та на день виборів досяг 21-річного віку. Сенатором же можна стати лише у віці не менше 30 років. Право голосу отримують громадяни із досягненням 18-річного віку [18, ст. 70, с. 181]. Конституція Польщі, на відміну від французької конституції, зобов'язує обраних членів парламенту давати присягу і наводить її текст [18, ст. 104, с. 185]. Посли та сенатори користуються імунітетом не тільки під час здійснення депутатських повноважень, але й після їх припинення, що відрізняється від наданого французьким парламентарям імунітету. Однак вони підлягають арешту або затриманню на місці скоєння злочину, якщо їх затримання є необхідним для забезпечення належного ходу слідства. Про затримання невідкладно повідомляється керівництво палат, яке може наказати негайно звільнити затриманого [18, ст. 105, 108, с. 185, 186].

Парламент працює сесійно, без обмеження терміну сесій. Перші засідання палат скликає президент республіки. На них обираються Маршалки (голови палат) і віце-маршалки (їх заступники), створюються постійні комісії, кількість яких не обмежується, а в разі необхідності – слідчі та надзвичайні комісії [18, ст. 109, 110, 111]. Внутрішня організація і порядок роботи палат, порядок створення його органів визначаються регламентами. Сумісні засідання Сейму та Сенату утворюють Народні збори, які ухвалюють свій регламент [18, ст. 114, с. 186].

Конституція Польщі надає право законодавчої ініціативи послам, сенаторам, Президенту республіки і Раді міністрів. Законодавчою ініціативою користується також група громадян числом не менше 100 тисяч. Усі особи, що вносять до палат проект закону, повинні надавати й матеріали щодо фінансового забезпечення його виконання. Сейм розглядає закон у трьох читаннях, ухвалює його звичайною більшістю голосів за присутності не менш як половини від конституційного складу послів і передає його Сенатові. Ухвалений Сенатом закон підписується Президентом [18, ст. 118, 119, 120, 121, 122, с. 187].

Окрім законодавчих повноважень, Сейм від імені Республіки Польща вирішує питання про оголошення стану війни й укладання миру. Таке рішення Сейм може ухвалити лише в разі збройного нападу на територію країни або коли з міжнародних угод випливає обов'язок спільного захисту від агресії [18, ст. 116, с. 187]. Контрольні повноваження полягають

в інтерпеляції послами міністрів; у призначенні Сеймом за згодою Сенату Голови Верховної Палати Контролю на 6 років; у наданні Сеймом згоди на притягнення Голови Верховної Палати Контролю до кримінальної відповідальності чи позбавлення свободи й у праві вимагати його негайного звільнення у разі затримання; у відповідальності уряду загалом і окремих міністрів перед парламентом; у винесенні Сеймом вотуму недовіри Раді міністрів; у представленні Верховною Палатою Контролю Сеймові звіту щодо своєї діяльності; у призначенні Сеймом і Сенатом членів Всепольської Ради Радомовлення та Телебачення; у призначенні Сеймом за згодою Сенату Речника Громадянських Прав на 5 років; у забезпеченні палатами його недоторканності, а також у щорічному звіті Речника парламенту про свою діяльність [18, ст. 115, 157, 162, 204, 205, 206, 209, 211, 212, 214, с. 186, 193, 194, 199–201].

Про судові повноваження свідчать обрання парламентом до складу Всепольської Ради Юстиції чотирьох послів і двох сенаторів; обрання Сеймом Конституційного Трибуналу у складі 15 суддів терміном на 9 років; обрання Сеймом Державного Трибуналу у складі 19 членів із числа послів і сенаторів на строк повноважень Сейму; у праві звернення до Конституційного Трибуналу Маршалків обох палат, 50 послів і 30 сенаторів; у праві обвинувачення Президента країни Народними зборами більшістю у 2/3 голосів від їхнього конституційного складу [18, ст. 187, 191, 192, 194, 199, 145, с. 197, 198, 199, 192]. Економічні повноваження полягають у представленні Верховною Палатою Контролю Сеймові аналізу виконання державного бюджету та дотримання принципів грошової політики, висновків із питання щодо затвердження звіту Ради міністрів про виконання державного бюджету; в ухваленні Сеймом державного бюджету на бюджетний рік у формі закону про державний бюджет; у призначенні Сеймом Голови Національного банку; у призначенні Сеймом Ради грошової політики; у поданні Радою грошової політики Сеймові щорічних засад грошової політики та звіту щодо виконання засад грошової політики [18, ст. 204, 219, 227, с. 199–202]. Зовнішньополітичні повноваження дозволяють Сеймові скасувати розпорядження Президента про запровадження воєнного чи виняткового стану абсолютною більшістю голосів і продовжити винятковий стан чи стан виняткового лиха [18, ст. 230, 231, 232, с. 203]. Слід зазначити, що міжнародні договори у Польщі ратифікуються й денонсуються не парламентом, а президентом [18, ст. 133, с. 190].

Висновки. Таким чином, устрою і повноваженням парламентів Польщі та Франції властиві спільні особливості та помітні відмінності. Останні полягають у різних назвах

верхніх палат, у різній кількості їх членів і в різних способах їх обрання. Конституція Франції помітно обмежує повноваження парламенту. По-перше, його чергова сесія не може перевищувати 120 днів, тоді як строк польської є довільним. По-друге, право скликати парламент на позачергову сесію надається прем'єр-міністру, а її відкриття та закриття – президенту. По-третє, вичерпним є перелік питань, які врегульовуються звичайними законами. По-четверте, Конституція не визначає правових підстав для розпуску парламенту президентом. По-п'яте, помітно обмежується право нижньої палати в ухваленні резолюції осуду діяльності уряду. По-шосте, президент має право винести на референдум законопроект, який парламент не розглянув у визначений термін. По-сьоме, неприйнятність законопроектів, що передбачають скорочення доходів або збільшення витрат держави. До розбіжностей належать і різні вікові обмеження пасивного права: 23 та 35 років до нижньої та верхньої палат Франції та 21 і 30 років до палат Польщі. Не збігаються і терміни функціонування парламенту: у Франції – 5 років нижньої палати і 9 років верхньої палати, у Польщі – 4 роки обох палат. Французькі парламентарі ухвалюють три види законів – конституційні, органічні, звичайні, – які, у свою чергу, розподіляються на програмні, рамкові та фінансові, у польському ж парламенті виокремлюються лише невідкладні закони. Французькі парламентарі позбавлені права інтерпеляції, тоді як польські ним користуються. У французькому парламенті кількість постійних комісій обмежена, а у польському – довільна. До структури польського парламенту входять «Народні збори» як окремий орган із власним регламентом, чого немає у парламенті Франції. Міжнародні договори Франції ратифікує парламент; у Польщі ж – президент. Імунітет польського парламентаря відрізнявся його збереженням і після закінчення депутатських повноважень.

Подібності полягають у тому, що в обох конституціях під поняттям парламенту розуміється двопалатний представницький законодавчий орган, глава держави якого не є складовою частиною. У парламентарів обох країн відсутній імперативний мандат, право їх відкликання, вони користуються імунітетом. Обом парламентам, окрім законодавчого повноваження, властиві контрольні, економічні, судові й зовнішньополітичні повноваження, подібні процеси підготовки й ухвалення законів.

Слід наголосити, що, незважаючи на значні відмінності у структурі та повноваженнях парламентів двох країн і їхні переваги над подібностями, вони цілковито забезпечують правовий характер їх державності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давид Р. Основные правовые системы современности. Москва : Международные отношения, 1998. 400 с.
2. Маймескулов Л.Н. История государства и права. Харьков : ФИНН, 2010. 927 с.
3. Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Київ : Знання, 2013. 677 с.
4. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Т. 1–2. / под ред. В.А. Сташуна. Москва : БЕК, 1996. 778 с.
5. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / отв. ред. А.Я. Сухарев. Москва : Издательство НОРМА, 2003. 1012 с.
6. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. Москва : Юрист, 1999. 568 с.
7. Автономов А.С. Истоки и смысл двухпалатности парламентов *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 5. С. 35–42.
8. Урбанская Т. Зачем Украине Сенат или что такое двухпалатный парламент по-украински. URL: <https://www.unian.net/politics/768217-zachem-ukraine-senat-ili-chto-takoe-dvuhpalatnyiy-parlament-po-ukrainski.html>.
9. Федосов П.А. Двухпалатные парламенты: европейский и отечественный опыт (1). *Полис*. 2001. С. 163–180.
10. Киселева Н.В. История и география современного бикамерализма. *Геополитика и экогеодинамика регионов / Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского*. 2008. Т. 5. Вып. 1. С. 83–86.
11. Дзыбова С.Г. Бикамерализм как правовое явление: история и современность. *Вестник Адгеевского государственного университета. Серия 1. Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*. 2008. С. 1–5.
12. Булаков О.Н. Бикамерализм как структурная организация современного парламента. *Politbook*. 2013. № 3. С. 99–107.
13. Онищук Н. Бикамерализм: тренды для Украины. *Зеркало недели*. № 23. 28 июня – 4 июля 2008.
14. Филиппова Н.А. Бикамерализм в постсоветских государствах: тенденции развития института. *Политекс*. 2005. Вып. 3. С. 37–47.
15. Дурдинец М.Ю. Бикамерализм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2018.
16. Ачкасов В.А., Куликов В.В. Сравнительный анализ современного бикамерализма. *Политекс*. 2005. Вып. 3. С. 6–15.
17. Конституція Французької Республіки (прийнята на референдумі 4 жовтня 1958 р.). Конституції зарубіжних країн / за заг. ред. В.О. Серьогіна. Харків : ФІНН, 2009. С. 47–72.
18. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. *Конституції зарубіжних країн / за заг. ред. В.О. Серьогіна*. Харків : ФІНН, 2009. С. 173–205.